

Sejjed Ishāq Husejni Kuhsāri¹
S perzijskog preveo Amar Imamović
Irfansko otkrovenje i vizija²

Sažetak

Jedan od puteva spoznaje Uzvišenog Boga je duhovno otkrovenje i vizija. Ovaj rad nakon definiranja duhovnog otkrovenja i vizije bavi se pitanjima razlike između otkrovenja i kerameta, rahmanijetskih i šejtanskih otkrovenja, te nužnosti postojanja mjerila ispravnosti duhovnih otkrovenja, a to su: razum, Božija Knjiga i tradicija.

U nastavku autor analizira mjerila vjerodostojnosti i istinitosti otkrovenja iz ugla kur'anskih ajeta i to ajeta koji govore o susretu s Bogom, iskrenim robovima, duhovnom osvjedočenju, posmatranju carstva nebeskog i zemaljskog, furkanu, to jest sposobnosti razlikovanja istine od neistine, te ajeta o džihadu i ajeta o pravječnom zavjetu.

Također, razmatraju se predaje koje nude mjerila vjerodostojnosti i istinitosti irfanskih otkrovenja, a to su: predaja o iskrenosti, 4. 86. i 220. govor *Staze rječitosti*, predaja poznata kao *Onvane Basri*, predaja o božanskoj svjetlosti posredstvom koje vjernik gleda, Miradž Poslanika, s.a.v.a., predaja "nafile koje približavaju", predaja "gledanje u Gospodara istinama vjervovanja", predaja iz djela *Tuhaful-'uqūl*, Šabansko šaputanje.

Gljučne riječi: duhovno otkrovenje i osvjedočenje, keramet, božanska vizija, šejtanska vizija, mjerilo istinitosti

¹ Član naučnog vijeća Fakulteta za fikh i filozofiju, Univerzitet Teheran, odjeljenje Qom.

² Preuzeto iz naučnoistraživačkog časopisa *Felsefe-je din* (Filozofija religije), 1389. solarina H., god. 7, br. 5, str. 141-172.

Uvod

Irfan (gnoza) kao jedan od spoznajnih puteva nije ograničen na posebnu vjeru, školu mišljenja ili kulturu. Zapravo, irfan je tokom cijele historije bio prisutan, nekad u umjerenom obliku a nekad u krajnosti i nekim ekstremnim oblicima.

Nasuprot tome postoji skupina onih koji su zastranili u tvrdnjama da je islamski irfan pojava koje je došla izvan islamske kulture (Amīn Sādeqī, 1385, str. 17).

U ovom radu analizirat ćemo spoznajne osnove irfana bez tendencioznosti i pristrasnosti a poštujući naučnu i logičku metodu. Na osnovu utvrđenih mjerila i pravila, sva pitanja će biti analizirana, a sve s ciljem da se što više okoristimo starim djelima i daleko od bilo kakvog ekstremizma i pretjerivanja.

Na početku želim istaknuti važnu napomenu, a to je da cilj ovog rada nije odbrana svega onoga što se prepoznaje kao irfan, nego irfana koji proizlazi i izrasta iz Kur'ana i tradicije Ehli-bejta.

Nakon definiranja duhovnog otkrovenja i vizije ovaj rad se bavi pojašnjenjem razlike između duhovnog otkrovenja i kerameta te nužnosti postojanja mjerila vjerodostojnosti i istinitosti duhovnih otkrovenja, te, u nastavku, ajetima i predajama koji tretiraju ovo pitanje. Na kraju rada autor donosi zaključke ovog istraživanja te svoje stavove u vezi s time.

S obzirom na trenutnu naklonjenost ljudi prema irfanu, a posebno među mladima, jedno od važnih naslijeđa naše historije i kulture je irfan koji je izložen raznim ekstremnim tumačenjima. Pritom, orijentalisti i neki intelektualci uveliko su se okoristili pometnjom koja postoji u vezi s irfanom u promicanju liberalnih vrijednosti. Išli su dotle da jezik Kur'ana tumače kao jezik metafore, simbola i smetenosti. Neki su otišli još dalje tvrdeći da je jezik Kur'ana jezik alegorija koje nemaju utemeljenje u zbilji.

U svakom slučaju, zloupotreba Kur'ana u novovremenim hermenutičkim tumačenjima ne bi trebalo da nas udalji od najdubljih irfanskih tema u Kur'anu i predajama.

Osnovna pitanja ovog rada su:

1. Koja je to spoznaja dobijena putem duhovnih otkrovenja i vizije?

2. Jesu li sva duhovna otkrovenja i vizije prihvatljivi ili treba da prođu određene provjere?
3. Šta je mjerilo prihvatanja duhovnog otkrovenja?
4. Da li Kur'an i predaje prihvataju i potvrđuju duhovna otkrovenja i vizije?

Definicija duhovnog otkrovenja i vizije

Abdurrezāq Kašāni kaže: "Duhovno otkrovenje predstavlja posmatranje Istine (Haqqa, Boga) po Istini, i vizije i osvjedočenja opširno i detaljno, a što podrazumijeva posmatranje Ehadijeta u mnoštvu, a vizija detaljnog podrazumijeva viziju mnoštva u Biti Ehadijeta" (Kašāni, 1370, str. 153-154)

Qejsari u definiciji duhovnog otkrovenja kaže: "Leksičko značenje pojma *otkrovenja* (كشفت) je uklanjanje zastora, pa se kaže: 'Uklonio sam zastore s lica žene' (كشفت المرأة عن وجهها). Dok je njegovo terminološko značenje uvid u skrivena značenja i zbilje koje su zaklonjene, putem haqul-jaqina ili vizijom ajnul-jaqina (Āštijāni, str. 546, bez datuma, str. 546)."

U nastavku otkrovenje dijeli na duhovno i na ono u vidu forme. Otkrovenje u vidu forme se ostvaruje u imaginalnom svijetu ili putem posmatranja ili putem slušanja, to jest nešto što je poput Poslanikovog, s.a.v.a., slušanja govora Objave.

Ili je putem intuicije (ذوق), kao kad duhovni putnik u duhovnoj viziji jede hranu i tako stekne uvid u skrivena značenja. Jer, prema vjerovanju arifa, pet unutarnjih osjetila duše postoje u skladu i na račun berzahske i imaginalne zbilje, dok pet materijalnih osjetila predstavljaju prozore u imaginaciju. Prema mišljenju arifa, duša u nutrini egzistencije i svog nematerijalnog položaja čuje racionalnim sluhom, gleda racionalnim očima, kuša racionalnim osjetilom, a isto vrijedi i za druga osjetila (Ibidem).

Qejsari kaže: "Otkrovenje se nekad dešava u budnom stanju, nekad u snu, a nekad u stanju između jave i sna. Onako kako postoje istiniti i lažni snovi tako postoje božanska, šejtanska i imaginalna otkrovenja. Razlika između božanskih i šejtanskih otkrovenja glede ovosvjetskih stvari je njihovo ostvarenje i neostvarenje u vanjskom svijetu. A glede duhovnih stvari to je saglasnost otkrovenja s Knjigom i tradicijom (Qejsari, bez datuma, str. 75)."

Ovo su bili samo primjeri definicija arifa o duhovnim otkrovenjima i vizijama, dok njihovo pojašnjenje zahtijeva sedamdeset *Mesneviya*.

Međutim, definicija odabrana u ovom radu glasi: duhovno otkrovenje i vizija predstavljaju spoznaju koja je proizašla iz srca pročišćenjem duše i duhovnim putovanjem, a koja se ne postiže osjetilnim iskustvom, promišljanjem, filozofijom ili prenesenim vijestima. To nije stečena spoznaja ili znanje na razini pojmovnog, nego je izravno, prisutno i vizionarsko znanje.

Razlika između otkrovenja (kešfa) i kerameta

Oprečno uobičajenom i prostom razumijevanju, otkrovenje (kešf) i keramet nisu sinonimi. Postoje razlike između ovoga dvoga, jer otkrovenje nije iz kategorije kerameta. Otkrovenje je kad čovjek u stanju svijesti ili sna ili u stanju između jave i sna vidi ili percipira stvari koje drugi ne mogu.

Keramet je kad čovjek posjeduje duhovnu snagu da čini natprirodna djela, odnosno da utječe na prirodne tokove ili na ljude. Naprimjer, da izliječi bolest, da prelazi velika rastojanja u kratkom vremenu, da premješta stvari sa jednog mjesta na drugo a da se pritom ne koristi vanjskim uobičajenim sredstvima. Ako ovim djelima bude pripisano da su učinjena s Božijom voljom i budu pokazatelj povezanosti s Uzvišenim Bogom, to se naziva kerametom. Djela na stupnju većem od toga koja čine Božiji poslanici s ciljem potvrđivanja svoga poslanstva nazivaju se mudžizom.

Moguće je da dobri Božiji robovi čine natprirodna djela a da pritom ne iznose nikakve tvrdnje niti žele potvrditi neki položaj. To je Božiji dar koji se također naziva kerametom. Ono što je ovdje važno je to da postoje različiti oblici i vidovi ove spoznaje.

Prvi oblik tih spoznaja jest ono što se u psihologiji naziva telepatijom. Naprimjer, čovjeku prođe mislima da je neka osoba bolesna ili da je umrla, a potom se utvrdi da je njegova misao bila tačna. Nauka još nije otkrila na osnovu čega i kako se ovo dešava, iako ova spoznaja nije pokazatelj nekog položaja te osobe kod Boga.

Drugi oblik tih spoznaja je, naprimjer, sposobnost nekih osoba da fizičkim očima vide bolje i više od drugih, da ušima bolje čuju od drugih.

Za ovo do određene mjere postoji pojašnjenje u fiziologiji koje kaže da su neke osobe obdarenije nekim svojstvima u odnosu na druge. Naprimjer, čuju neke zvukove na frekvencijama na kojim drugi ne mogu ili vide svjetlost iz ultraljubičastog spektra. Zabilježeno je da je jedna Ruskinja mogla vidjeti unutrašnjost organa a pritom je bila komunistkinja i nije tvrdila da ima neku povezanost sa svijetom skrivenog.

Treći oblik spoznaje je sposobnost koju posjeduju neki asketi, naprimjer u Indiji i na Tibetu, te govore o događajima u budućnosti, imaju uvid u srčane tajne i misli čovjeka, zaustavljaju voz pri brzini od 120 kilometara na sat ili ne daju avionu da uzleti i slično. Ove vještine su takve da se daju naučiti.

Četvrti oblik spoznaje vezuje se za ljude koji mogu prizivati duše umrlih i džine. I to je nešto što se može naučiti, međutim, to ne govori o visokom duhovnom položaju kod Boga onoga koji time vlada niti je dokaz ispravnosti njegovog vjerovanja i djela.

Međutim, prema riječima samih arifa, postoje dvije vrste otkrovenja i to: božanska i šejtanska. Da bismo shvatili njihovu ispravnost ili neispravnost, neophodna su nam mjerila, o kojima ćemo govoriti u nastavku.

Potreba za postojanjem mjerila ispravnosti duhovne vizije i otkrovenja

Mnogi arifi su govorili o potrebi postojanja mjerila pomoću kojih će se razlikovati ispravna od neispravne duhovne vizije, jer nerijetko šejtan i imaginacija ostvare upliv u čovjekov um pa on ima privide i fatamorgane.

U uvodu komentara na Ibn Arebijev *Fususul-hikam* Qejsari piše: "Nije tako da su irfanska otkrovenja stalno sačuvana od grešaka. Zapravo, nerijetko ono što se doživljava kao otkrovenje i zbilja ustvari je produkt imaginacije i šejtanskih upliva koji ne samo da uklanjaju zastore sa zbilje nego tu zbilju prikazuju drugačijom, što u konačnici odvodi u zastranjenje.

Dokaz rečenog je taj što je ljudsko srce, koje je mjesto duhovne vizije i otkrovenja, poput kuće s više ulaznih vrata, pa zahvaljujući tim ulazima ono biva izloženo različitim stanjima.

Stoga, neki arifi vide srce kao metu koju gađaju različite strijele.

Druga skupina srce upoređuje s ogledalom u kojem se odražavaju različite forme i slike, a srce ih posmatra jednu nakon druge.

Neka treća skupina srce uspoređuje s bazenom u koji se ulijevaju različite vode i ono biva izloženo različitim učincima putem vanjskih osjetila, animalnih moći, suptilnih unutarnjih moći duše i rahmanijetskih moći. Ono što unutarnje moći kakve su imaginacija, iluzija i druge u sebi vide, to ostavlja traga na srce. Stoga je moguće da kod nekih otkrovenja uopće ne postoji istinitost, već šejtan duhovnom putniku prikazuje neistinu u nekom obliku i nameće je njegovom srcu (Qejsari, 1375: 633-636)."

Ibn Arebi kaže: "Sve dok čovjek ima ovo tijelo, on nije zaštićen od šejtana, osim u slučaju Allahova Poslanika, s.a.v.a., i prečistih, mir s njima, čija su se tijela kao i njihove duše uzdigla iznad materijalnih i duhovnih svjetova (Ibn Arebi, 1998: 39)."

Ibn Turk u djelu *Tambīdul-qawā'id* daje opsežnu analizu ovog pitanja. U nastavku donosimo njen sažetak sa zanimljivim zapažanjima koje je dao profesor Dževādi Āmoli u komentaru na njegovu djelo.

Prvo zapažanje: Mjerilo otkrovenja i vizije

U stanju otkrovenja arif je suočen sa slikom pojma, a ne s tvrdnjom u formi suda. Dakle radi se o slici, a ne o potvrdi (sud), jer nema mjesta sumnji da bi postojala potreba za mjerilom.

Ibn Arebi kaže: "Ako bi čovjek u tom položaju bio povezan s osobama koje su same mjerilo pravičnosti (mjerila i vage su poslanici i evlije – Sadūq: 268, bez datuma), u tom slučaju bi posredstvom njih sam mogao provjeriti ostvarene spoznaje. Međutim, ako duhovni putnik bude lišen povezanosti s osobama koje su mjerilo istine, on će zapasti u zastranjenje i izgubljenost."³

Naš analiza se odnosi na vrijeme kad se arif iz stanja otkrovenja i vizije vrati u svoje uobičajeno stanje. Tad se nameće pitanje da li postoji

mjerilo posredstvom kojeg se mogu razlučiti ispravne od neispravno stečenih spoznaja? (Dževādi Āmoli, 1372: 134-135)

Drugo zapažanje: Neispravnost tvrdnje da nema potrebe za mjerilom ispravnosti

Tvrdnja arifa da ne postoji potreba za mjerilom ispravnosti jer su te spoznaje očigledne i od izravnog i prisutnog znanja, netačna je. Jer, prvo, dešava se da su unutarnja spoznajna dostignuća arifa oprečna dotle da njihovo razlikovanje nekad poprima konotacije kontradikcije.

Drugo, također, između vizija samih arifa postoje ogromne razlike, a sve te razlike dolaze odatle što neke od tih vizija ne odgovaraju zbilji (Ibidem: 136).

Treće zapažanje: Nemogućnost objedinjavanja i pomirenja vizija arifa

Govor onih koji tvrde da je moguće objedinjati i pomiriti vizije arifa, jer njihovo razlikovanje nije u horizontalnoj nego u vertikalnoj ravni, nije ispravan. Osim toga što brojne razlike između tih vizija postoje na horizontalnoj ravni i nisu pomirljive, jedan dio arifa je na nižim stepenima i zbog svoje ograničenosti, pa time i uskraćenosti vizija viših stepeni, oni poriču više stepene. Stoga postoji potreba za mjerilima ispravnosti vizija, a to su:

Prvo mjerilo ispravnosti: Razum

Ibn Turk kaže: "Ono o čemu arif govori u stanju prisebnosti i svjesnosti a nakon što je bio uronjen u otkrovenju, spada u red kategorije pojma. Zbog toga kod sagledavanja ispravnosti vizije, treba imati mjerilo koje je srodno i odgovara pojmovnom. Zato su rekli da ono što arif percipira na nižoj razini razuma prihvatljivo je kad odgovara racionalnim pravilima. U suprotnom, ako ne odgovara tim pravilima, to je neistina i neprihvatljivo (Ibidem)."

Treba reći da logička demonstracija i dokaz nemaju snagu da analiziraju sva irfanska otkrovenja, jer neke irfanske spoznaje su daleko od ljudskih mogućnosti razumijevanja. U brojnim slučajevima irfanska percepcija je viša od mogućnosti pojmovnih percepcija. U tim slučajevima jedino što preostaje je obraćanje Knjizi i tradiciji. (Širvāni, 1377: 58)

³ Bog reče Musau: "Četrdeset godina oni će zemljom lutati, jer će im Sveta zemlje zabranjena biti, a ti ne tuguj za narodom grešnim!" (*El-Māide*, 26)

Drugo mjerilo ispravnosti: Božija Knjiga i tradicija

S obzirom na to da su racionalna pravila kod pojašnjenja ograničena na posebne slučajeve, mi imamo potrebu za uzvišenijim mjerilom od njega, a to je ono što su nam donijeli Božiji poslanici i evlije. Razum, unatoč svojoj ograničenosti, ima pristup tom općem dokazu.

Sukladno tome, dar Božijih poslanika i evlija je mjerilo pravednosti. Svako pitanje ima potrebu za tim mjerilom. Jer, prvo, Božiji poslanici i evlije su posjednici božanskih ključeva i pomoći. Otvaranje vrata milosti se nekad spominje kao skora pobjeda/otvaranje:

نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ

Allahovu pomoć i skorju pobjedu! (Es-Saff, 13), a nekada kao očigledna pobjeda/otvaranje:

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

Mi ćemo ti zbilja dati da pobijediš pobjedom/otvaranjem očiglednom (El-Feth, 1).

U krajnjem se spominje i kao apsolutna pobjeda:

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

Kad Allahova pomoć i pobjeda/otvaranje dođu... (El-Feth, 1) Ova pobjeda/otvaranje spomenuta uporedo i u kontekstu Allahove pomoći potpunija je i savšenija od prethodne dvije, jer sva moguća zatvorena vrata čini otvorenim. Stoga, posjednik apsolutne pobjede/otvaranja dostojan je da bude mjerilo na svim razinama (Dževādi Āmoli, 1372: 138-139).

Drugo, Božiji poslanici i evlije su iskreni bliski robovi Božiji i oni, takvi, izvan domašaja su i unutar njih i vanjskih šejtanskih spletki. O šejtanovom priznanju nemoći spram ovih robova Uzvišeni Bog u Kur'anu kaže:

فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

Tako mi Veličanstva Tvoga, sve ću njih zavesti s Puta Pravoga, osim onih iskrenih Tvojih robova! (Sād, 82-83)

Treće, Božije obećanje je općenito:

إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا

O vjernici, ako se budete Allaha bojali, On će vam sposobnost darovati pa ćete istinu od neistine moći rastaviti (Enfāl, 29).

S obzirom na to da su Božiji poslanici bili primjer najvišeg stupnja bogobojaznosti, oni su se najviše i okoristili Božijim darom da razlikuju istinu od neistine, a time ujedno predstavljaju i mjerilo pravednosti (Ibidem: 140).

Četvrto, odnos džihada duše i upute, koja je još jedna radosna vijest Božija, pojašnjen je u sljedećem ajetu:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

One koji se budu zbog Nas borili (i sa unutar njim i vanjskim neprijateljem) Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti (Ankebut, 69).

Uputa savršenom čovjeku čije je vjerovanje, moral i djelo mjerilo drugim ljudima, jeste ta da treba da bude sačuvan od grijšenja u sve tri faze: prihvatanju nebeske objave, čuvanju i prenošenju, a njegova nada u susret s Bogom da bude popraćena dobrim djelima i daleko od širka u ibadetu:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

Ko se nada susretu s Gospodarom svojim, neka dobra djela čini, i neka štujući Gospodara svoga ne pridružuje Mu nikoga! (El-Kehf, 110)

Kur'an prekorava one koji poriču susret s Gospodarom:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ

Gubitnici su oni koji susret s Allahom poriču (El-En'ām, 31).

Pa čak i one koji sumnjaju u susret s Njim:

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ

Eto, oni su zbilja u sumnji da će svoga Gospodara susresti (Fussilet, 54).

Vjerovanje male skupine u susret u Gospodarem njima je davalo veliku snagu dovoljnu da pobijede veliku skupinu.

قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِّنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ
غَلَبَتْ فِتْنَةً كَثِيرَةً يَأْذِنُ اللَّهُ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

Ali oni koji su tvrdo vjerovali da će pred Allah izići rekoše: "Koliko su puta malobrojne čete, nadjačale mnogobrojne čete!" – A Allah je na strani izdržljivih. (El-Bekare, 249)

Kur'an kraj čovjekovog putovanja opisuje kao susret s Bogom popraćen s trudom:

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمَلَأْ فِيهِ
Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći i susret ćeš se s Njim (El-Inšikāk, 6).

Neki tumači Kur'ana susret s Bogom tumače kao smrt, dok Allame Tabatabaji kaže da je to samo jedan primjer te sintagme (Allame Tabatabaji, bez datuma, 152).

Potpuni i realizirani arif Dževad Malik Tabrizi u vezi s tim kaže: "Ako prihvatimo da pojam *susret* u kur'anskim ajetima nije u svom izvornom značenju nego u metaforičkom, tad bi bilo ispravnije te ajete protumačiti po bližoj metafori, i to kao jedan vid susreta koji je dozvoljen Šerijatom u vezi s kontingentnim bićem, koliko god da običan puk za takvo šta ne kaže i ne doživljava ga istinskim susretom.

Sad, ako u skladu sa činjenicom da su riječi skovane za duh značenja⁴ zamislimo duh značenja susreta, vidjet ćemo da susret među predmetima ima svoju realnost, susret duša ima svoju realnost i istina je, susret značenja ima svoju realnost i istina je. Za sve ove primjere pojam *susreta* odgovara na način koji njima dolikuje, s tim da u svakom od tih slučajeva postoji onaj koji ide u susret i onaj koji se posjećuje.

Nakon što je ovo postalo jasno, može se reći da značenje i duh *susreta* koji podrazumijeva ovaj pojam istinski odgovara susretu kontingentnog bića sa Allahom, dž.š. Međutim, način i kvalitet tog susreta, gdje postoji onaj ko posjećuje i onaj koji se posjećuje, podrazumijeva upravo ono

značenje koje je u dovama i predajama iskazano izrazima kakvi su sjedinjenje, dosezanje, posjeta, zijaret, gledanje u Lice, očitovanje, manifestacija, srčano gledanje, povezanost duše, a nasuprot tome je odvojenost i uskraćenost" (Maliki Tabrizi, 1360: 85).

Iz dosada rečenog a posebno onoga što je rekao Maliki Tabrizi može se izvesti zaključak da je susret s Bogom jedan vid spoznaje o Bogu a nije osjetilne, eksperimentalne i racionalne kategorije. Zapravo, to je spoznaja putem duhovne vizije i izravna spoznaja kojom se čovjek napaja s božanskih izvorišta.

Kao rezime onoga što je prethodno rečeno u vezi s otkrovenjem i vizijom mogu se navesti riječi Qejsarija: "Zbog teškoće razlikovanja između istinitog i neistinitog otkrovenja duhovni putnik arif treba biti pod kontrolom savršenog učitelja posvećen Istini i ljudima otkrovenja, a u skladu s islamskim vjerskim propisima i preporukama Poslanika islama, s.a.v.a. (Qejsari, 1375: 594-595. i 628-629)."

Vjerodostojnost duhovnog otkrovenja i vizije u Kur'anu

Brojni su kur'anski ajeti koji govore o specifičnom vidu spoznaje, koje se ne steče ni učenjem i podukom niti putem eksperimenta i iskustva. Zapravo, taj vid spoznaje je rezultat slijeđenja šerijata i duhovnog puta (sejri soluk), približavanja Uzvišenom Bogu i posvećenosti pažnje ka svetom području. Kako kaže Allame Tabatabaji: "Zbog iskrenosti i pokornosti stigli su do izvjesnog znanja (jaqina). Kao rezultat jakina koji su imali u odnosu na carstvo nebesa i Zemlje (melekut) i vječnog života oni su doživjeli viziju vječnog svijeta" (Tabatabaji, 1360: 33)

Na drugom mjestu Allame Tabatabaji kaže: "Iz ovoga je postalo jasno da se na irfan ne može gledati kao na zaseban mezheb uporedo s drugim mezhebima. Zapravo, irfan je put obožavanja i

⁴ Riječi su skovane za duh značenja, a specifičnosti stvari nemaju udjela u značenju. Naprimjer, riječ *vaga* je skovana za ono čime se vagaju stvari, a dva tasa, jezičak i ostale specifičnosti neke vage nemaju udjela u značenju pojma vaga. Tako vidimo da su kroz historiju osmišljeni

različiti oblici vage s drugačijim odlikama, ali i uprkos tome za sve njih se koristi riječ *vaga*. Dakle, značenje za koje je skovana riječ vaga podrazumijeva sredstvo vaganja, a različite specifične odlike neke vage u tome nemaju udjela. (Op. prev.)

robovanja, i to ne iz straha i nade, nego iz ljubavi. To je put spoznaje istina vjere naspram njihovih vanjskih pojavnosti. To je put promišljanja.”

Kur'anski ajeti koji jasno ukazuju na vjerodostojnost irfanskih otkrovenja

1. Kur'an različitim iskazima govori o susretu s Bogom, a to su: susret s Allahom (لقاء الله), susret s njihovim Gospodarem (لقاء ربهم), susret s Gospodarem vašim (لقاء ربكم), susret s Gospodarem njegovim (لقاء ربه), susret s Nama (لقاءنا), susret s Njim (لقاءه). (El-En'ām, 154; Rūm, 8; Sedžde, 14; Fussilet, 54; El-En'ām, 31; Junus, 45; Ankebut, 5.)

2. Ajet o iskrenim Božijim robovima

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ

Slavljen neka je Allah i iznad onoga kako Ga oni opisuju, osim kako to čine Allahovi iskreni robovi (Es-Sāffāt, 159-160).

Kod ovog ajeta postoje dvije mogućnosti tumačenja kad je riječ o opisivanju Boga i toga na koga se ono odnosi.

Prva mogućnost je da ovaj ajet stoji u vezi s prethodnim ajetom i u tom slučaju se čin opisivanja koje odbacuje Gospodar odnosi na nevjernike, a izuzetak u nastavku je takav da se izuzeto posmatra neovisnim od prethodnog. Dakle, značenje ajeta bi bilo da je Bog čist i uzvišen od svojstava koja Mu pripisuju nevjernici, poput onih da je rođen, da ima sudruga i sl. Međutim, iskreni Božiji robovi opisuju Ga svojstvima koja priliče Njegovoj svetosti i položaju.

Druge mogućnost je da se ova dva ajeta posmatraju zasebno od prethodnih ajeta, kakvi i jesu, i u tom slučaju čin opisivanja u prvom ajetu se odnosi na sve ljude, jer je i glagol naveden u općem značenju i nije ograničen na neku posebnu skupinu. Također, izuzimanje u ovom ajetu je takvo da izuzeto nije neovisno od cjeline. Sukladno ovome, značenje ajeta bi bilo da je Uzvišeni Bog čist od svih svojstava koja Mu pripisuju ljudi, a jedini ispravan opis je opis od iskrenih robova.

Razlog zašto je opis iskrenih robova ispravan je taj što ih je Bog učinio iskrenim samo za Sebe. To znači da nijedno drugo biće nema udjela kod

njih. Uzvišeni se njima predstavio, a sve drugo osim Sebe je izbrisao iz njihovih misli. Rezultat toga je da samo Boga poznaju, a sve drugo su zaboravili. A ako i poznaju nešto drugo osim Boga, to je opet posredstvom Boga.

Takvi ljudi kad opisuju Boga u svojim dušama, opisuju Ga onim svojstvima koja priliče Njegovoj Uzvišenosti i Moći. Ako Ga opisuju riječima, iako su riječi ograničene i njihova značenja ograničena, svoj opis prate priznanjem da je čovjekov govor nemoćan i nema sposobnost da Ga opiše, kakva je i bila praksa Božijeg Poslanika, s.a.v.a., predvodnika svih iskrenih robova, kad je rekao: “Gospodaru, ja ne mogu izreći hvalu Tebe onako Oni kako si Ti Sebi o Sebi donio hvalu!”

Ovako je Poslanik manjkavost svoje hvale otklonio priznavši da je Njegova hvala onakva kakvim On Sam Sebe hvali.

Iz prethodno kazanog se može shvatiti da je jedino ispravan opis Boga onaj od iskrenih robova, dok su drugi nemoćni u tom pogledu. Iskrenost se ne može steći izučavanjem nauka i filozofije. Jedini put postizanja iskrenosti je prakticanje duhovnog puta, napuštanje vezanosti za bilo šta drugo osim za Njega te duhovnom vizijom.

3. Ajet o viziji carstava nebesa i Zemlje

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

I Mi pokazasmo Ibrahimu carstvo (melekt) nebesa i Zemlje da bi čvrsto vjerovao (El-En'ām, 75).

Kontekst ovog ajeta kao i pokazna zamjenica kojom počinje “i tako Mi” ukazuje na njegovu vezu s prethodnim ajetom:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَرَأْتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

A kad Ibrahim reče svome ocu Azeru: “Zar kumire smatraš bogovima?! Vidim da ste i ti i narod tvoj u pravoj zabludi” (El-En'ām, 74).

Sukladno tome, značenje ajeta bi bilo da je Uzvišeni Bog pokazao carstvo nebesa i Zemlje Ibrahimu, a.s., što je bilo uzrokom da on shvati zalutalost svoga oca i naroda i da stupi u raspravu s njima.

Riječ *melekut* (carstvo) ima značenje *moći* i u Kur'anu nije korištena u drugačijem značenju. Međutim, primjeri te moći u Kur'anu razlikuju se od primjera iz njihova uobičajena života i načina njihova razumijevanja, a koji nemaju izvanjski realitet nego su konvencionalnog karaktera. Tako je *melekut* samo postojanje stvari. S obzirom na aspekt njihove povezanosti s Bogom te da postoje po Njegovoj Biti, jasno je da takva pojava ne ostavlja mjesta da neka druga stvar ima učešća s Bogom u tome.

Allame Tabatabaji kod tumačenja ovog ajeta kaže: "Ako precizno sagledamo ajet: *I Mi pokazasmo Ibrahimu carstvo (melekut) nebesa i Zemlje*, kao i druge ajete koji stoje u vezi s njim, postat će jasno da je namjera pokazivanja carstva nebesa i Zemlje radi toga da se Sam Bog pokaže Ibrahimu, ali putem posmatranja zbilje stvari i njihove povezanosti s Bogom. Nije daleko od toga da je cilj pokazivanja carstva nebesa i Zemlje bio taj da hazreti Ibrahim, a.s., postigne čvrsto uvjerenje u Božije znakove, kako je na drugom mjestu Uzvišeni rekao:

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا
بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

Mi smo ih imamima učinili koji upućuju po Našoj zapovijedi, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali (Es-Sedžde, 24).

To je upravo ono čvrsto uvjerenje u uzvišena Božija imena i svojstva. To je upravo ona razina koja se odnosi na Poslanika islama, s.a.v.a., a o kojoj Kur'an kaže:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا

Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali (El-Isrā', 1); te ajet:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى
Pogled mu nije skrenuo, nije prekoračio, vidio je najveličanstvenija znamenja svoga Gospodara (En-Nedžm, 17-18).

Ovo čvrsto uvjerenje u Božije znakove je najuzvišeniji i krajnji stepen koji poslanici na putu svog usavršavanja mogu dosegnuti. Međutim, Kur'an Gospodara vidi većim od toga da bi Gamišao mogla dokučiti i obuhvatiti, a Njegovo postojanje predstavlja kao potpuno očiglednu i neupitnu stvar.

Casni Kur'an u vezi sa čvrstim uvjerenjem u Božije znakove navodi učinke od kojih je jedan taj da ako se ukloni osjetilni zastor sa zbilja kreacije, ukazat će se istine skrivene iza tog zastora u mjeri kojoj to Uzvišeni želi.

S tim u vezi Kur'an kaže:

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ

Nije tako, da imate izvjesno znanje, sigurno biste vidjeli Džehennem! (Et-Tekāsūr, 5-6).

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَنْبِيَاءِ لَفِي عِلِّيِّينَ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ

Uistinu! Knjiga čestitih je u Ilijjuni, a znaš li ti šta je Ilijjun? Knjiga ispisana! – nad njom bdiju oni Allahu bliski (El-Mutaffifin, 18-21)" (Allame Tabatabaji, bez tuma, 243-244).

Slijedom prethodno istaknutog može se razumjeti da je posmatranje carstva nebesa i Zemlje moguće jedino duhovnom vizijom i da ta spoznaja nije osjetilna, racionalna ili prenesena. Ova spoznaja je iz kategorije čvrstog i izravnog uvjerenja i nije svojstvena samo poslanicima, jer, kako kaže Kur'an, ako čovjek dođe do čvrstog uvjerenja, on će vidjeti Džehennem još na ovom svijetu.

U komentaru Kur'ana *Namune* je rečeno: "Nema sumnje da je hazreti Ibrahim imao čvrsto uvjerenje u Božiju jednoću a koje dolazi od demonstrativnog argumenta i nepatvorene ljudske prirode, ali je posmatranjem tajni kreacije to čvrsto uvjerenje razvio do savršenstva. Isto kao što je imao vjerovanje u proživljenje i Sudnji dan, ali je i unatoč tome tražio od Uzvišenog da mu pokaže kakvoću toga. Nakon naredbe da četiri ma pticama odsiječe glavu i posmatranja kako ih Uzvišeni oživljava, vjerovanje hazreti Ibrahimovo se uzdiglo na višu razinu, razinu izravnog i očiglednog znanja" (Makārem Širāzi, 1369: 309).

4. Ajet o furkanu

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا

O vjernici, ako se vi Allaha budete bojali, On će vam sposobnost razlučivanja Istine od neistine (furkan) podariti (El-Enfāl, 29).

O bogobožnosti kao preduvjetu stjecanja spoznaje i sposobnosti razlikovanja istine od neistine može se reći sljedeće: prvo, iako je razum u dovoljnoj mjeri pripravan za spoznaju istina, njegov vid je još zamagljen strastima. U takvom zatamnjenom okruženju čovjek ne može jasno razlikovati istinu od neistine. Drugo, čovjekovo srce je poput ogledala, a Božije postojanje je poput Sunca koje obasjava cijelu Kreaciju. Ako je ovo ogledalo prekriveno i zatamnjeno prašinom strasti, u njemu se ne može reflektirati svjetlost. Međutim, ako se ogledalo očisti i izglanca bogobožnošću, iz njega će isijavati zasljepljujuća svjetlost. O neobičnom učinku bogobožnosti glede spoznaje istine mnogo se govori u kur'anskim ajetima i predajama. U poznatom hadisu je rečeno: "Vjernik gleda pomoću Božije svjetlosti." U *Stazi rječitosti* stoji: "Umovi najviše stradaju kad u njih navale pohlepe."⁵ (Makārem Širāzi, 1369: 141-143)

Brojni su kur'anski ajeti i predaje koji se bave pitanjem odnosa bogobožnosti i sposobnosti razlikovanja istine od neistine. Iz prethodno kazanog jasno se da shvatiti da ovaj vid spoznaje nije iz kategorije zvanične nauke, eksperimenta, filozofije niti je nešto čemu se podučava. Ustvari, to je izravna duhovna vizija kojom Uzvišeni daruje bogobožne za njihov trud. U svakom slučaju, ovakav vid spoznaje nije objašnjiv osim u okviru irfana i duhovne vizije.

5. Ajet o džihadu

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti. (Ankebüt, 69)

Na šta se misli pod borbom (džihadom) u ovom ajetu? Da li je to borba s neprijateljem na

bojištu? Ili je to borba s dušom? Ili je borba na putu spoznaje Uzvišenog a putem nauke i dokaza? Na šta se misli u ajetu kad se kaže "zbog nas borili"? Da li se misli na Božije zadovoljstvo?

Jasno je da su izrazi *džihad* te *zbog nas* opći i značenjski široki izrazi. Sukladno tome, obuhvataju svaki vid borbe i truda na Božijem putu, bilo da je riječ o stjecanju spoznaje ili borbi s dušom, s neprijateljem ili pak bilo kojem drugom dobrom djelu.

Pod *putevima* se misli na sve one različite puteve koji vode do Boga i okončavaju u Njemu.

Uputa u ovom ajetu je Božije obećanje boricima i trudbenicima na ovom putu, a uspjeh je zajamčen uz dva uvjeta: borbu i iskrenu namjeru.

Neki filozofi, arifi i teolozi smatraju da razmišljanje i iščitavanje ne donose znanje. Zapravo, da samo pripremaju čovjekovu dušu da primi inteligibilne slike koje se udahnjuju u njega od Darovatelja slika (Kušāri, 1382: 58).

Moguće je da se ono što je preneseno u hadisu: "Znanje nije mnoštvo učenja, već je to svjetlost koju Gospodar polaže u srce onoga koga On hoće" odnosi upravo na prethodno pojašnjeno značenje.

6. Ajet o zavjetu

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ

I kad je Gospodar tvoj iz kičmi Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: "Zar Ja nisam Gospodar vaš?" – oni su odgovorili: "Jesi, mi svjedočimo" – i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: "Mi o ovome ništa nismo znali" (El-A'rāf, 172)

Iako je ovaj ajet mnogo tumačen i u vezi s njim prenesene različite predaje, jedno je sigurno, a to je da je Gospodar razgovarao pojedinačno sa svakim čovjekom. Svakog je izložio pitanju: "Zar je nisam vaš Gospodar?", i svi su potvrdili da On to jest. To je bio takav vid razgovora da mnogo-bošci nakon njega ne mogu imati nikakvu ispriku.

Zbilja ovog susreta i razgovora ne može biti u odsustvu i iza zastora, jer u tom slučaju ne bi imalo vrijednost da se Bog poziva na to kao

⁵ Ali ibn Ebi Talib, *Staza rječitosti*, Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1994, str. 250, izreka 219.

dokaz. To je razgovor koji ne ostavlja nikakvu ispriku niti mogućnost da se pogrešno protumači i takav razgovor jedino je moguć prisutnim znanjem i srčanom vizijom.

Ovo potvrđuju brojne predaje u kojima se spominje gledanje. Kako je zabilježeno u *Usuli Kafiju* Imam Bakir, mir s njim, rekao je: “Bog je njih upoznao sa Sobom, a da nije tako niko ne bi mogao spoznati svoga Gospodara” (Kulejni, 1410: 13).

Ali ibn Ibrahim u svom tefsiru prenosi da su upitali Imama Sadika, mir s njim, da li su ljudi izravno vidjeli Boga, na šta je on odgovorio: “Da” (Tabatabaji, b.d., 340).

Barqi u djelu *Mahāsen* prenosi od Imama Sadika, mir s njim, da je rekao: “Da nije bilo ovog događaja, niko ne bi znao ko je njegov Stvoritelj i Opskrbitelj” (Ibidem, 345).

Navedene predaje potvrđuju činjenicu da je spoznaja o kojoj se govori u ajetu lična spoznaja, a ne neka opća spoznaja posredstvom apstrahiranih pojmova ili imenica do kojih se došlo putem nauke i razuma.

Lična spoznaja za čovjeka nije moguća osim posredstvom prisutnog znanja i duhovne vizije. Drugim riječima, čovjek može svojim razumom steći opću spoznaju o svom Stvoritelju, ali nikad ne može njime steći ličnu i vizionarsku spoznaju o Njemu. Kur’anski ajeti i predaje nastoje potvrditi upravo ličnu spoznaju svim ljudima (Misbāh Jazdi, b.d.: 37; Širvāni, 1377: 58).

Allame Tabatabaji u *Risāle welājat* u vezi s ovom temom kaže: “Sigurno je da oni koji zastupaju mogućnost gledanja u Boga govore o nekoj drugoj vrsti gledanja, a to je upravo *gledanje srcem*. To znači da čovjek, koji se filozofskim jezikom naziva kontingentnim bićem – za razliku od nužnog bića, Stvoritelja i čiste neovisnosti – osjeća i uviđa po svojoj biti vlastite potrebe, siromaštvo i ovisnost i svjestan je ovoga cijelim svojim bićem, a ne samo posredstvom fizičkog oka ili uma (stečenim znanjem).

Ovo je činjenica koju potvrđuju čvrsti racionalni argumenti, te ajeti i predaje. Štaviše, racionalni argumenti dokazuju i pojašnjavaju nemogućnost odvojivosti kontingentnog bića od ove vizije. Krajnji cilj čovjeka je znanje putem izravnog posmatranja i duhovno osvjeđenje, koje

predstavlja spoznaju (marifet), a ne ono očigledno posmatranje koje se naziva prisutnim znanjem. Ukratko, s obzirom na to da je naglasak onih koji poriču gledanje u Boga na ovome, navest ćemo neke od argumenata ovakvog gledanja, a preostali slijede u nastavku poslanice” (Tabatabaji, 1360: 24-27).

Vjerodostojnost duhovnog otkrovenja i vizije u predajama

Pitanje duhovnog otkrovenja je na različite načine tretirano u predajama, dotle da ne ostavlja nikakvu sumnju i nedoumicu. U nastavku donosimo jedanaest takvih primjera.

1. Predaja o iskrenosti

Allahov Poslanik, s.a.v.a., je rekao: “Ko učini ibadet Allahu iskrenim četrdeset dana, iz njegova srca će poteći izvori mudrosti na jeziku” (Medžlisi, 1403: 242). Ova i slična njoj predaja zabilježena je u više hadiskih knjiga.

Hādži Nuri je rekao: “Iz vjerodostojnih predaja može se shvatiti da duhovni napredak s jednog stupnja na drugi, iz jednog hala u drugi, posredstvom je brige i posvećenosti djelima kakva su zikr, dova, namaz, jedenje i pijenje, napuštanje nekih stvari itd. Period od četrdeset dana i godinu ima potpunu ulogu po ovom pitanju i učincima ovih djela; štaviše, ovi brojevi u mnogim slučajevima imaju ogroman utjecaj” (Širvāni, 1377: 90).

Iz ovih predaja koje su brojne u šiitskim i sunitskim izvorima jasno se može shvatiti da iskrenost tokom četrdeset dana čovjekovo srce čini pripravnim za prihvatanje božanskih isijavanja. Takvo srce biva vreloom božanskih mudrosti. Jasno je da ova vrsta istina i mudrosti nije od kategorije da se može njima podučiti niti je iskustvene i filozofske naravi.

2. Govor 86. Staze rječitosti

Imam Ali, mir s njim, u 86. govoru *Staze rječitosti* kaže: “O robovi Božiji! Allah najviše voli onoga koga je On pomogao protiv strasti njegovih, pa je obuzet tugom i zaodjenut strahom. Svjetiljka upute gori u srcu njegovu. On je osigurao gozbu za dan koji ga mora zadesiti.

Približava sebi daleko, a olakšava teško. Promatra i opaža; sjeća se i umnožava djela svoja. Pije vodu pitku s izvora koji su lahko dostupni. Zato pije do zadovoljenja i upućuje se tvrdim putem ravnim. Skida odjeću strasti i oslobađa se briga, osim brige svojstvene samo njemu. Oslobodio se sljepoće i društva ljudi koji idu za strastima svojim. Postao je ključ za vrata upute i brava za vrata propasti” (Ali ibn Ebi Talib, 1994: 84).

Ono što se da shvatiti iz ovog govora je da u srcima Bogu dragih robova gore svjetiljke upute, da na svijet gledaju prosvjetljenim pogledom i sami su ključ za vrata upute i brava za vrata stranjenja i propasti. Ovaj predaja potpuno jasno ukazuje na našu temu da je stizanje do spoznaje duhovnog osvjeđenja i vizije ponad znanstvene i filozofske rasprave.

3. Govor 220. Staze rječitosti

Imam Ali, mir s njim, u 220. govoru *Staze rječitosti* kaže: “Zaista je Allah, Hvaljen i Uzvišen, učinio da sjećanje na Njega čisti srca. Ona zahvaljujući tome čuju nakon što su bila gluha, vide nakon što su bila slijepa i pokoravaju se nakon što su bila neposlušna.

U razdobljima i vremenima svim, kad nije bilo vjerovjesnika, bilo je ljudi kojima je Allah – uzvišeni su darovi Njegovi! – nadahnjivao umove njihove i govorio s njima kroz srca njihova. Oni su poput vodiča u pustinjama, svjetlom budnosti očiju svojih, ušiju i srca podsjećali na dane Božije i činili da drugi osjećaju strah stajanja pred Njim. Svakoga ko bi izabrao Put srednji pohvalili bi, te ga obveselili izbavljenjem. Ali, osuđivali bi put onoga koji bi skrenuo desno ili lijevo te ga upozorili na propast. Tako su oni bili svjetiljke u tminama tim i vodiči u nejasnostima tim.

Zaista, sjećanje na Boga ima sljedbenike svoje, koji su to odabrali umjesto svijeta ovog tako da ih trgovina i kupoprodaja ne odvraćaju od toga. Oni govore u uši nemarnih, odvraćajući ih od zabrana Božijih, upućujući ih na pravičnost koju i sami čine i odvraćajući od zla od kojega se i sami ustežu. Zato, kao da su otputovali sa svijeta ovog na svijet drugi, iako su još na ovome, i kao da su se osvjeđočili u ono što je poslije njega. Kao da su otkrili tajne stanovnika iza zavjese

ovosvjetske tokom dugog boravka njihovog iza nje! A Dan sudnji kao da ispunjava obećanja svoja za njih! Oni su zato za stanovnike svijeta ovoga otklanjali zastor nad tim dok ne vidješe ono što ljudi nisu vidjeli i ne čuše ono što ljudi nisu čuli” (Ibidem, 1994: 176).

Ovaj govor ukazuje na nekoliko stvari. Prvo, sjećanje na Boga čisti srca i kao rezultat toga unutrašnje oči dobiju vid, a uši čuju. Drugo, ovo Božije nadahnuće je prisutno u svim vremenima, znači nije ograničeno na neko posebno razdoblje. Treće, među ljudima postoje oni koji su uklonili zastore, i vide i čuju što drugi ne vide i ne čuju. Potpuno je jasno da Imam Ali ovdje ne misli na onu spoznaju koja dolazi putem spekulativnog znanja i filozofije, koji su dostupni svim ljudima, nego na viši oblik spoznaje.

4. Govor 4. Staze rječitosti

Imam Ali, mir s njim, obraćajući se stanovnicima Basre u četvrtom govoru u *Stazi rječitosti* kaže: “Iskrenost namjera mojih otkrila je vas meni” (Ibidem, 1994: 56).

Ibn Mejsam Bahrāni u komentaru na ovaj govor kaže: “Ima Ali pod svojom iskrenom namjerom misli na iskrenost prema Bogu Uzvišenom i čistoća srca njegovog, a to je bilo uzrokom da se njegovom srcu otkriju stanja skrivena njihova i okončanje njihovih poslova” (Bahrāni, 1362: 273).

Poruka ovog govora je toliko jasna da nema potrebe ni tumačiti je.

5. Hadis Unvane Basri

U predaji poznatoj kao Unvane Basri Imam Sadik, mir s njim, kaže: “Znanje nije sa poučavanjem. Zaista je ono svjetlo koje sija u srcu onoga koga Allah Uzvišeni želi uputiti. I ako želiš znanje, prvo u sebi traži istinitost (hakikat) robovanja. Traži znanje kroz njegovu primjenu! I od Allaha traži da ti podari razumijevanje” (Medžlisi, 1403: 224).

U nastavku predaje Imam pojašnjava zbilju robovanja. Za našu raspravu dovoljan je i ovaj kratki dio predaje. Dakle, Imam Sadik, mir s njim, u ovom govoru položaj znanja ne vidi u podučavanju. Zapravo, on znanje vidi kao svjetlo koje Allah daruje srcu onoga koga On hoće. Jasno je da se konvencionalnom znanju i filozofiji čovjek

podučava, dok je božanska spoznaja iznad tog znanja i filozofije, a to je duhovna vizija i otkrovenje, odnosno Božije isijavanje.

6. Vjernik gleda posredstvom Božijeg svjetla

Božiji Poslanik, s.a.v.a., je rekao: “Vjernik gleda pomoću Božije svjetlosti.” U komentaru na ovu predaju Allame Medžlisi kaže: “Ko svoje oči i uši učini pokornim Bogu, On mu daruje svjetlo posredstvom kojeg posmatra carstvo nebesa i Zemlje i sluša govor meleka. Kako je rečeno u predaji, vjernik pomoću Božije svjetlosti gleda i sluša pa tako i njegova volja biva kanalom ispunjenja Božije volje. Govor o ovom pitanju i položaju je veoma precizan i mjesto gdje se čovjek lahko može poskliznuti” (Ibidem: 78).

Iskaz *Božija svjetlost* u predaji govori o tome da je ta svjetlost Božiji dar i Njegova emanacija i njoj se, takvoj, ne može poučiti. Nerijetko biva da vjernici bez posebne ili nikakve naobrazbe steknu ovakvu svjetlost. Primjer toga u našem vremenu je Kerbelai Kazem, čovjek sa sela koji je bez poduke postao hafiz cijelog Kur’ana. Vjerodostojnost njegove priče su provjerili i potvrdili velikani, a između njih i ajetullah Borudžerdi i ajetullah Behdžet.

7. Predaja o Poslanikovom Miradžu

U poznatoj predaji o Miradžu stoji: “O Ahmede! Kad Moj rob prihvati glad i žeđ i kad sačuva svoj jezik, podučim ga mudrosti. Pa ako je nevjernik, mudrost njegova će mu biti dokaz protiv njega i nesreća po njega. A ako je vjernik, mudrost njegova će mu biti svjetlost, dokaz izlječenje i milost. Pa će upoznati ono što nije znao i vidjeti ono što do tada nije vidio. Prvo što će vidjeti su vlastite mahane kako bi se njima pozabavio nauštrb tuđih mahana. I upoznat ću ga s tanahnim znanostima, tako da šejtan do njega neće naći vrata. Dat ću mu uvid u šejtanske spletke i spletke vlastite duše, tako da mu duša do njega neće naći puta” (Ibidem: 29-30).

Jasno je da ova predaja ukazuje na duhovnu spoznaju. Bilo da vjernik ili nevjernik ispuni neke uvjete, a u ovom slučaju to su glad, žeđ i kontrola jezika, njegove unutrašnje oči će progledati. Naravno, za nevjernika je to upotpunjeno dokaza protiv njega, a za vjernika svjetlost i dokaz koji ga vodi ka Božijoj milosti.

8. Predaja o približavanju putem nafile

U šitskim i sunitskim knjigama zabilježen je poznati hadis *približavanje nafilama*. U tom hadisi-kudsiji stoji: “Ničim mi se bolje Moj rob ne može približiti kao onim što sam Mu kao farz (obaveznim) propisao. A Moj rob će Mi se približavati nafilama (neobaveznim djelima) sve dok ga ne zavolim, a kad ga zavolim, bit ću njegov sluh kojim sluša, vid kojim gleda, ruka kojom uzima, noga kojom hoda; pa ako Mi se obrati, odazvat ću mu se, a ako šta od Mene zatraži, dat ću mu.”

Prema riječima profesora Dževādija Āmolija: “Približavajući se Bogu neobaveznim ibadetima, čovjek stiže do tačke gdje djelatna svojstva Uzvišenog Boga u položaju djelovanja budu mjestom protoka percepcije i poticanja roba duhovnog putnika na način da dobar čovjek govori jezikom Boga, gleda Njegovim očima. A položaj blizine obaveznih ibadeta, koji je veći položaj od prethodnog, predstavlja aspekt uzdizanja dobrog roba duhovnog putnika, a ne aspekt spuštanja Božije milosti, iako je ovo dvoje uvijek saglasno jedno s drugim.

Srž i suština ovoga je u tome da su sva ta savršenstva od Boga koja se zrcale u ogledalu. Ova osoba je u položaju ogledala koje pokazuje Boga Uzvišenog. Ako čovjek postane Božije ogledalo, on pokazuje i Božije svjetlo a da od sebe tu ništa nema” (Dževādi Āmoli, 1372: 84-85).

Mirza Dževād Maliki Tabrizi prenosi od Hādže Nasiruddin Tūsija: “Kad se arif prođe svoje duše i poveže s Allahom, sve moći vidi uronjenim u Njegovu moći, koja je u vezi sa svim određenjima, i sva znanja vidi uronjenim u Njegovom znanju, kojem ništa nije skriveno od bića, i sve želje vidi uronjenim u Njegovu volji, koja se ne usteže ni od jednog kontingentnog bića. Ustvari, svaki oblik egzistencije dolazi od Njega i izliva se od Njega.

Tad Allah postaje oko kojim gleda, uho kojim sluša, snaga pomoću koje obavlja radnje, znanje po kojem zna, biće po kojem stvara. Tad arif istinski poprimi božanski moral.”⁶

Predaja o *približavanju nafilama* u potpunosti ukazuje na našu namjeru, a to je da čovjek može

⁶ Hādže Nasiruddin Tūsi, *Šarh Ešārāt Ibn Sina*, Meqāmātul-‘arīfin, litografsko izdanje, osam stranica do kraja knjige, desna stranica.

ostvariti kontakt sa skrivenim te steći spoznaju koja ne dolazi od podučavanja, odlaska u školu i učenja filozofije. Ta spoznaja naziva se irfanskim otkrovenjem. Brojni arifi u svojim govorima pozivaju se na ovu predaju.

9. Gledanje u Boga istinama vjerovanja

Medžlisi u *El-Bihāru* prenosi od Šejh Sadika iz njegova djela *Et-Tevhid*: “Zi’leb el-Jemani je upitao Imama Alija: ‘Jesi li vidio Gospodara svog, o Zapovjednice vjernih?’ On, mir neka je s njim, odgovori: ‘Zar robujem onome što ne vidim?’ A on reče: ‘Kako Ga vidiš?’ Onda Zapovjednik vjernih odgovori: ‘Oči Ga ne gledaju gledanjem izravnim, već Ga srca spoznaju posredstvom istina vjerovanja’” (Medžlisi, 1403: 15, 52, 118).

S obzirom na to da je Imam Ali javno na općem skupu bio upitan, on u svom odgovoru nudi opći princip i počinje riječima: “Zar robujem onome što ne vidim.” Ove riječi jasno i nedvosmisleno ukazuju na to da se Bog može vidjeti očima srca i da to nije ograničeno samo na neke ljude, već u svima njima postoji potencijal za to.

Ovo je ono o čemu Imam Ali na drugom mjestu kaže: “Da se uklone zastori, moje čvrsto uvjerenje se ne bi uvećalo” (Ibidem: 135).

Sljedeća časna predaja koja je prenesena od Imama Alija u više oblika pokazatelj je da je on još na ovom svijetu posmatrao carstvo nebesa i Zemlje. U četvrtom govoru *Staze rječitosti* Imam Ali je rekao: “Nikad nisam sumnjao u Istinu nakon što mi je pokazana.”

10. Predaja iz djela *Tuhaful-‘uqūl*

Ibn Š‘abe Harrāni prenosi od Imama Sadika da je rekao: “Ko misli da je spoznao Allaha umišljanjem srca, mnogobožac je. Ko misli da je spoznao Allaha imenom lišenim značenja, time je priznao klevetanje, jer je ime stvoreno. Ko misli da robuje imenu i značenju, zajedno, pripisao Mu je sudruga. Ko misli da robuje svojstvu bez spoznaje i razumijevanja, preinačio Ga je u nešto odsutno. Ko misli da robuje svojstvu i opisanom, zajedno, u potpunosti je dokinuo tevhid, zato što svojstvo nije opisano. Ko misli da je opisano pridodao svojstvu, učinio je malim ono što je veliko i nije spoznao Allaha onako kako to Njemu dolikuje.”⁷

Pitali su Imama: “Koji je put ka tevhidu?” Odgovorio je: “Otvorena su vrata rasprave, a traženje izlaza je nadohvat ruke. Zaista, spoznaja Biti Koja je Svjedok i Prisutni, u spoznaji dolazi prije svojstva Njegova, a spoznaja svojstva odsutnoga je prije viđenja njega samoga.”

Pitali su Imama: ‘Kako da spoznamo sāmog Svjedoka prije Njegova svojstva?’ Imam reče: ‘Spoznat ćeš Njega i saznat ćeš znakove Njegove i upoznat ćeš sebe posredstvom Njega, a ne posredstvom sebe i od sebe. Saznat ćeš da ono što je u duši za Njega je i po Njemu je, kao što su kazala braća Jusufova njemu: *‘A da ti nisi, uistinu, Jusuf?’ – povikaše oni. ‘Da ja sam Jusuf, a ovo je brat moj’*⁸ – prepoznali su ga po njemu, a ne po nečemu drugom, i nisu ga potvrdili i posvjedočili u svojim dušama posredstvom srčanih imaginacija i umnih slika...’⁹

Allame Tabatabaji kod tumačenja ove predaje u djelu *Resāle Welājat* kaže: “Nakon zadublivanja u značenje ove predaje, dragulja među predajama, a posebno u kur’anski primjer koji Imam navodi, a odnosi se na spoznaju Jusufa od njegove braće, steći ćeš sposobnost da razumiješ sva načela navedena u dosadašnjim poglavljima iz samo ove jedne predaje! Zato nećemo duljiti naš govor.

Ukratko, kad se čovjek izravno osvjedoči u Gospodara, spozna Njega i svoju dušu, tad i sve druge stvari spozna posredstvom Njega. Tek u takvom stanju, posvećenost i pažnja pri robovanju poprима svoj položaj, jer bez ovakvog posmatranja Boga sve naše pažnje usmjerene ka Njemu nisu ništa doli umne slike o nekoj stvari. Ova stvorena predodžba i umna slika, kao i ograničeni objekt koji je pretpostavljen za tu stvar, nije Uzvišeni Gospodar. Prema tome, takvo božanstvo nije ono koje je istinski traženo i željeno.

To je stanje robovanja znalaca o Bogu koji nemaju irfansko (gnostičko) iskustvo.”

11. Šabansko šaputanje

Prenosi se od Imama Alija dova poznata kao *Šabansko šaputanje* koju su svi Imami učili u mjesecu šabanu, a iskazana je u najljepšem obliku i ushićujućim iskazima. Ovom prilikom zadovoljit ćemo se tek sa dva njezina iskaza:

⁷ *El-En‘ām*, 91; *Ez-Zumer*, 67.

⁸ *Jusuf*, 90.

⁹ Ebu Muhammed El-Hasan El-Harrāni, *Tuhafu-l-‘uqūl*, str. 326-328.

“Bože, daj mi da budem u potpunosti posvećen Tebi i prosvjetli vid naših srca svjetlošću gledanja prema Tebi, da bi očima srca prodrli kroz zastore svjetla i stigli do nalazišta veličanstva i da bi naše duše postale vezane za Tvoju svetu moć!... Bože, pripoji me svjetlosti Tvoje moći, tako da Te spoznam, okrenut od svega što nije Ti i da budem u strahu od Tebe i obazriv prema Tebi, o Uzvišeni i Plemeniti!”

U svom obraćanju Imam Ali govori o srčanom gledanju, razdiranju zastora, stizanju duša do položaja svetosti i nalazišta veličanstva. Sve to je moguće jedino u okrilju irfanske spoznaje koja je viša od osjetilne spoznaje i znanosti do koje se dolazi podukom.

Zaključak

1. Osim osjetilne, naučne i filozofske spoznaje postoji i irfanska spoznaja putem duhovnog otkrovenja i vizije koja ima svoju zbilju.
2. Svaki oblik duhovne vizije a priori nije prihvatljiv. Duhovna vizija i otkrovenje je unutrašnji doživljaj osobe i ima spoznajnu vrijednost za nju, dok za njeno prihvatanje od drugih postoje mjerila putem kojih se razaznaje ispravno od neispravnog. Nerijetko i sama osoba koja je imala viziju kasnije shvati da je ta vizija bila šejtanski upliv i greška.
3. Vjerodostojnost duhovne vizije i otkrovenja ima jako uporište u Kur'anu i predajama.

Izvori i literatura

Kur'an Časni;

Staza rječitosti, Islamska zajednica Zagreb, Zagreb, 1994;

Sahifa Sedžadija;

Amoli, Sejjed Hejdar ibn 'Ali (1361), *Džāmi'ul-asrā*, Tehrān, Šerkat-e entešārāt-e 'elmi we farhangi;

----- (1363), *Asrāruš-šari'e*, Tehrān, Mu'assese-je motaleāt we tahqīqāt-e farhangi;

Ibn el-Arabi, Muhjiddin (1418), *El-Futūhāt el-Mekki-je fil-ma'rifetil-asrār el-mālikijje we el-mulkijje*, prvo izdanje, Bejrut, Dāru el-ihjā' et-turāsīl-'arabi;

Ibn Manzūr, MUhammed ibn Mukarrem (1408), *Lisānul-'arab*, Bejrut, Dāru el-ihjā' et-turāsīl-'arabi;

Amīn Sādeqi, Muhammed (1384), *Amuzehā-je erfāni az manzar-e Emām Ali*, Qom, Bustān-e ketāb;

Bahrāni, Ebu Mjesam (1362), *Šarh Nehdžul-belāge*, Qom, Daftar-e tabligāt-e eslāmi Hoze-je 'elmijje;

Džewādi Amoli, Abdullah (1372), *Tabrīr Tambīdul-Qarwā'ed*, Qom, Entešārāt-e Ez-Zehrā';

Dehkhodā, 'Ali Akbar (1373), *Lugātnāme Dehkhodā*, Tehrān, Entešārāt-e Dānešgāh-e Tehrān;

Rāzi, Nedžmuddin (1365), *Mirsādul-'ibāde minel-mabda' ila el-mi'ād*, treće izdanje, Tehrān, Entešārāt-ā 'elmi we farhangi;

Sirādž Tūsi, Ebu Nasr (1960), *El-Lumme*, Misr, Dāru el-kutub el-hadīs;

Širwāni, 'Ali (1377), *Din-e erfāni we erfān-e dini*, Qom, Entešārāt-e Dārul-fikr;

Sadūq (bi ta), *Et-Tewhīd*, Tehrān, Maktabetu es-Sadūq;

Tabātabāji, Sejjed Muhammed Husejn (1360), *Risāletul-welāje*, Tehrān, Manšūrāt qesm ed-derāsetu el-islāmijje;

----- (1360), *Ši'e dar eslām*, Qom, Bonjād-e 'elmi, we farhangi 'Allāme Tabātabāji;

----- (1366), *Welājet nāme*, prvo izdanje, Tehrān, Amīr Kabīr;

----- (bi ta), *El-Mizān fi et-tefsīr el-Kur'an*, Bejrut, Mu'assetu el-'e'alemi;

Qušejri, Ebul-Qāsim Abdulkerim (1367), *Risāle Qušejrijje*, tardžeme we tashih Badī'uzzemān Forūzānfer, Tehrān, Šerkat-e Entešārā 'elmi we farhangi;

----- (1979), *Latā'iful-ešāret fi haqāiq el-'ibādāt*, Qāhere, Dārul-kutub el-'arabi li et-tibā'we en-našr;

Qejari, Dāwud (1375), *Šarh Fusūsul-bikam*, tahqīq Sejjed Dželāluddīn Aštijāni, Tehrān, Entešārā 'elmi we farhangi;

Kāšāni, Abdurrezzāq (1370), *Šarh Fusūsul-bikam*, Qom, Entešārāt Bidārfar;

Kāšefi, Muhammed Reza (1385), *Erfān we tasawwof*, Qom, Daftar-e Našr ma'āref;

Kulejni, Muhammed ibn Jaqūb (1410), *Usūl Kāfi*, Bejrut, Dārul-edwā';

Kuhsāri Husejni, Sejjed Ishāq (1382), *Tārīh-e felsefe-je eslāmi*, Tehrān, Šerkat čāp we našr bejnul-melal Entešārāt Amīr Kabīr;

Lāhidži, Muhammed (1337), *Šarh Golšāne rāz*, Tehrān, Ketābforuši Mahmudi;

Medžlisi, Muhammed Bāqer (1403), *Bihārul-enwār*, Bejrut, Mu'assese el-Wefā';

Medžlisi, Muhammed Taqi (1406), *Rawdetu el-muttaqīn fi šarhi men lā jahduruhu elfaqīh*, drugo izdanje, Qom, El-Matb'a el-'elmijje Qom;

Misbāh Jazdi (bi ta), *Ma'āref-e Kur'an*, Qom, Bustāne ketāb;

Makārem Širāzi, Nāser we hamkārān (1369), *Tafsīr Namūne*, prvo izdanje, Qom, Madrese-je Emām Amīrul-mu'minīn, a.s.;

Maiki Tabrīzi, Mirzā Džewād (1360), *Resāle liqā'ullah*, prvo izdanje, tardžeme Sejjed Ahmed fahri, Tehrān, Nehzate zanān-e mosalmān;

Musawi Hamedāni, Sejjed Muhammed Bāqer (bi ta), *Tardžeme Tefsir El-Mizān*, Qom, Entesārāt eslāmi wābaste be Džāme'e-je muderrisīn Hoze-je 'elmijje Qom; Mejbadi, Ebulfadl (1357), *Kašful-asrār we 'iddetul-ebrār*, drugo izdanje, be ehtemāme Ali Asgar Hikmet, Tehrān, Amīr Kabīr;

Mīrdāmād (1360), *Risāle 'arabi az Mīrdāmād*, čapšode dar zejle *Risāle Liqā'ullah* Maliki Tabrizi, prvo izdanje, tardžeme Sejjed Ahmed fahri, Tehrān, Nehzate zanān-e mosalmān;

Nasr, Sejjed Husejn (1361), *Se hakim-e mosalmān*, tardžeme Ahmed Ārām, Tehrān, Amīr Kabīr;

Nafisi, Sa'īd (bi ta), *Sar'ēšme-je tasawwof dar Irān*, Tehrān, Ketābforuši Forūgi.

Abstract

The Gnostic Revelation and Vision

Sayyed Ishāq Hoseynī Kūhsārī

One of the paths of cognition of God the Exalted is a spiritual revelation and vision. This paper, after defining spiritual revelation and vision, discusses the difference between revelation and miracle, divine and satanic revelations, the necessity of having some criteria for correctness of spiritual revelations, and these are: the intellect, God's Book and tradition.

Further, the author analyses the criteria for authenticity and veracity of revelations from the perspective of the Qur'anic verses, namely the verses that talk about meeting God, sincere servants, spiritual revelation, observing the Kingdom of Heavens and Earth, *furqān*, i.e. the ability to distinguish truth from falsehood, the verse about jihad and the verse about the Pre-eternal Covenant.

In addition, the traditions that offer the criteria for the authenticity and veracity of gnostic revelations have also been analyzed, and they are: the tradition about sincerity, the fourth, the seventy eighth and the two hundred and second sermon from *the Path of Eloquence*, the tradition known as *'Unwān Basrī*, the tradition about Divine Light by virtue of which the believer sees, the ascent of Prophet, s.a.w.a. to the Heavens, the tradition about "voluntary prayers which bring the believer closer to God", the tradition about "watching God with the truths of believing", the tradition from the book *Tuhaful-'uqūl*, the supplication *'Arafa*, the Whispering of Shabān.

Keywords: spiritual revelation and vision, miracle, Divine vision, satanic vision, the criteria for veracity.